

УДК 37.014.543(045)

Г.В.Блакита, д.е.н., О.М.Откаленко,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Вінниця

СУЧАСНИЙ МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено проблемам фінансового забезпечення вищих закладів освіти. Досліджено його сучасний механізм, обґрунтовано напрями удосконалення фінансового забезпечення вищих закладів освіти, які перебувають у державній власності.

Стаття посвячена проблемам фінансового забезпечення вищих навчальних закладів. Исследован его современный механизм, обоснованы направления совершенствования финансового обеспечения высших учебных заведений, которые находятся в государственной собственности.

The article is dedicated to the issues of financial provision of higher educational establishments. Studied is the modern mechanism of financial resource provision of institutions of higher education. The guidelines of improving financial provision of state-owned higher educational establishments are substantiated.

Ключові слова: фінансування, заклади освіти, освітня послуга, ресурсне забезпечення, ціноутворення.

В Україні освіта визнана однією з найголовніших складових загальнолюдських цінностей. Вектор сучасної політики і стратегії держави в розвитку національної системи освіти спрямований на її подальшу адаптацію до умов соціально-орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське і світове співтовариство. Головна мета освіти полягає у задоволенні потреб громадян в освітніх послугах, в інтересах суспільного розвитку, творчого потенціалу особистості загалом. Країни, які свого часу зробили ставку на освіту та науку, сьогодні є світовими лідерами. Якість, ефективність та результативність вищої освіти визначається рівнем її фінансового забезпечення, що обумовлюється специфікою фінансового механізму.

Складові фінансового забезпечення вищих навчальних закладів стали предметом дослідження українських науковців П.П.Андрєєва, Т.М.Боголіб, П.М.Кулікова, О.О.Чечуліної, які у своїх працях зазначають, що фінансове забезпечення вищої школи здійснюється у формі бюджетного фінансування, кредитування та самофінансування. Але попри це механізм фінансового ресурсного забезпечення закладів вищої освіти потребує подальшого дослідження та удосконалення.

У сучасних умовах господарювання державного вищого навчального закладу гостро постає питання ресурсного забезпечення. Тому доцільно буде дослідити сучасний механізм фінансування вищого навчального закладу, вивчити можливості оптимізації як джерел фінансування, так і видатків.

Державною законодавчою політикою визначені основні джерела фінансування закладів вищої освіти державної форми власності – кошти державного бюджету, кошти галузей економіки, державних підприємств і додаткові надходження. Цілі статті: обґрунтування, виявлення та аналіз чинників, які впливають на механізм фінансового ресурсного забезпечення вищого навчального закладу.

Фінансовий механізм – це методичні, організаційні і правові положення та заходи, що визначають функціонування фінансів в економіці держави, їх

практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей і завдань.

Дослідження основ фінансового механізму системи вищої освіти ґрунтується на загальноприйнятих науково-теоретичних засадах побудови та реалізації фінансового механізму загалом. Розглядаючи сутності категорії «фінансовий механізм», слід зазначити, що в економічній літературі досить широко використовується це поняття. Водночас єдиної думки щодо визначення фінансового механізму та взаємодії його елементів серед економістів не спостерігається. На сьогодні найбільш поширеним підходом до визначення сутності фінансового механізму є розгляд його як сукупності форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних державних структур, господарських суб'єктів і населення [1, с.123].

Бюджетний кодекс України дозволяє державним вищим навчальним закладам поєднувати бюджетне фінансування із власними надходженнями, які утворюються внаслідок надходження плати за послуги, що надаються ВНЗ згідно із законодавством. Тобто, фактично державним вищим навчальним закладам надано право реалізовувати свої освітні послуги. Але при цьому слід врахувати вимоги статті 23 Закону України «Про вищу освіту», якою визначено: «У вищих навчальних закладах державної і комунальної форм власності кількість студентів, прийнятих на перший курс на навчання за державним замовленням, повинна становити не менше ніж 51 відсоток від загальної кількості студентів, прийнятих на навчання на перший курс» [2].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що фінансове ресурсне забезпечення закладу вищої освіти повинно розподілятися наступним чином: 51% – асигнування з державного бюджету та 49% – власні надходження ВНЗ. Проте державні вищі навчальні заклади гостро відчують нестачу фінансових ресурсів. Це пов'язано насамперед з тим, що держава практично не фінансує поточні та капітальні ремонти у вищому навчальному закладі, придбання предметів і матеріалів, оплату послуг, придбання обладнання і предметів довгострокового користування. Тобто державою не фінансуються видатки на відновлення і розвиток матеріально-технічної бази. Ці статті витрат фінансуються, зазвичай, за рахунок студентів-контрактників (табл. 1).

Ринкові відносини, на які переходить економіка освіти України, вимагають розгляду діяльності вищих закладів освіти як виробників і продавців відповідних освітніх послуг.

Вартість навчання у державному вищому навчальному закладі розраховується згідно з вимогами Порядку надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами (далі – Порядок) [3]. Згідно з ним, встановлення вартості платної освітньої послуги здійснюється на базі економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних з її наданням.

Калькуляційною одиницею при цьому є вартість отримання відповідної платної освітньої послуги однією фізичною особою за весь період її надання у повному обсязі. У разі, якщо строк надання платної освітньої послуги перевищує один календарний рік, а згідно з чинними нормативно-правовими актами,

замовник має право здійснювати оплату послуги частинами, у відповідному договорі (контракті) зазначаються всі поетапні суми та строки сплати.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика покриття видатків на утримання державних закладів вищої освіти

Видатки на утримання вищого навчального закладу	Економічна класифікація видатків бюджету	Покриття видатків	
		за загальним фондом	за спеціальним фондом
Оплата праці	2111	+	+
Нарахування на оплату праці	2120	+	+
Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	2210	-	+
Медикаменти та перев'язувальні матеріали	2220	-	+
Оплата послуг (крім комунальних)	2240	-	+
Видатки на відрядження	2250	-	+
Оплата теплопостачання	2271	+	+
Оплата водопостачання та водовідведення	2272	+	+
Оплата електроенергії	2273	+	+
Оплата природного газу	2274	+	+
Окремі заходи з реалізації державних (регіональних) програм, не віднесених до заходів розвитку (підвищення кваліфікації та навчання працівників)	2282	-	+
Стипендії	2720	+	-
Інші виплати населення (страхування добровільних пожежних дружин)	2730	-	+
Інші поточні видатки (оплата податків та інших платежів до бюджету)	2800	-	+
Придбання обладнання і предметів довгострокового користування	3110	-	+
Капітальний ремонт житлового фонду (приміщень)	3131	-	+
Капітальний ремонт інших об'єктів (навчальні корпуси)	3132	-	+

Складовими вартості витрат на надання освітньої послуги є:

- витрати на оплату праці працівників;
- нарахування на оплату праці відповідно до законодавства;
- безпосередні витрати та оплата послуг інших організацій;
- капітальні витрати;
- індексація заробітної плати, інші витрати відповідно до чинного законодавства.

Оскільки державні вищі навчальні заклади є неприбутковими установами, то у вартість навчання не закладається сума прибутку. Фактично освітня послуга реалізується за собівартістю на рівні попереднього календарного року, і у разі зміни економічної ситуації в країні ВНЗ не буде мати чим покривати фактичні видатки на надання освітньої послуги. Використовуючи методику Порядку, можна обрахувати лише середню вартість навчання одного студента, в результаті чого практично використовується суб'єктивна методика оцінки вартості навчання.

Не відповідає вимогам і обмеження, передбачене Законом України «Про вищу освіту» (ст. 64, п. 6): «Розмір плати за весь строк навчання або за надання додаткових освітніх послуг встановлюється у договорі, що укладається між вищим навчальним закладом та особою, яка навчатиметься, або юридичною особою, що оплачуватиме навчання або надання додаткових освітніх послуг, і не може змінюватися протягом усього строку навчання» [2].

Порядок не надає алгоритму визначення оплати за весь період навчання. Також необхідно врахувати, що лєвова частка витрат при обрахунку освітньої послуги припадає на заробітну плату з нарахуваннями, розмір якої визначається штатом науково-педагогічних працівників і законодавчими актами про розмір заробітної плати працівників освітньої галузі. Ці видатки жодним чином не пов'язані із рівнем інфляції за попередній календарний рік.

Тому при обрахунку вартості навчання у державному вищому навчальному закладі доцільно врахувати:

- покриття планових витрат при підготовці фахівця певної спеціальності;
- відповідність вартості освітньої послуги ринковому попиту та пропозиції;
- можливість своєчасного реагування на макроекономічні процеси, які відбуваються в державі.

Отже, з метою удосконалення сучасного механізму фінансового ресурсного забезпечення закладів вищої освіти необхідно оптимізувати як джерела фінансування, так і видатки.

Збільшення обсягів власних надходжень державних вищих навчальних закладів від надання платних послуг обмежується кадровим потенціалом та матеріально-технічним забезпеченням, а також попитом на такі послуги з боку споживачів. При визначенні напрямів оптимізації джерел формування фінансового ресурсного забезпечення закладів вищої освіти важливим є аналіз мотиваційних аспектів та платоспроможності населення. Мотивація до здобуття вищої освіти визначається престижем, який формувався як частина національної культури протягом десятиліть. Проте значна частина населення України має у край низькі доходи, що часто не забезпечують прожитковий мінімум (після оподаткування).

Зокрема, неадекватними є моделі, способи та форми фінансування освітньої галузі. У здійсненні бюджетних видатків на утримання закладів освіти повільно впроваджується програмно-цільовий метод, спрямований на розвиток, натомість домінує традиційний планово-нормативний підхід, зорієнтований на експлуатацію, утримання.

Тому для забезпечення конкурентоспроможності та виживання в сучасних умовах вищі навчальні заклади, які перебувають у державній власності, повинні перебудувати стратегію і тактику своєї економічної діяльності. Причому її основні напрями мають бути зосереджені на визначенні політики ціноутворення у межах видатків формування загального і спеціального фондів.

Список використаних джерел:

1. Тимошенко О.В. Особливості реалізації фінансового механізму системи вищої освіти України / О.В. Тимошенко // Економічний вісник НГУ. - 2009. - № 1. - С. 123 – 130
2. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
3. Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами: Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України 23.07.2010 № 736/902/758